FOLKTINGET
SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Till grundlagsutskottet

Hänvisning: begäran om yttrande 28.9.2017, RP 114/2017 rd

UTLÅTANDE

Svenska Finlands folkting tackar för möjligheten att ge ett utlåtande om Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ett försök som gäller det andra inhemska språket i den grundläggande utbildningen.

I enlighet med sitt lagstadgade uppdrag tar Folktinget ställning till de frågor som berör de språkliga rättigheterna.

FOLKTINGETS STÄLLNINGSTAGANDE

Försöket som gäller det andra inhemska språket i den grundläggande utbildningen är en del av regeringens spetsprojekt för kompetens och utbildning. Enligt spetsprojektet ska språkundervisningen utökas och göras mångsidigare.

Folktinget anser att det inte finns någon garanti för att de elever som deltar i försöket skulle studera flera språk och därmed lära sig flera språk. I praktiken innebär försöket att det andra inhemska språket ersätts med studier i något annat främmande språk.

Eftersom Finland har två nationalspråk anser Folktinget att det är viktigt att undervisningen av de båda nationalspråken ingår i grundskolans läroplan. Den obligatoriska undervisningen i svenska och finska bör kvarstå.

Utgångspunkten för Nationalspråksstrategin, som godkändes av statsrådet 2012, är individens grundläggande språkliga rättigheter. Enligt Nationalspråksstrategin skall språk inte ställas mot varandra och ingen skall fråntas rätten och möjligheten att lära sig landets båda nationalspråk. Finland som ett tvåspråkigt land bär sitt ansvar för att båda språken förblir livskraftiga och används i vårt land också i framtiden.

Enligt Folktinget medför försöket risk för sociala, regionala och könsmässiga snedvridningar samt försämrade framtidsutsikter för de elever som deltar i försöket.

Folktinget betonar också att regeringen borde ha utrett propositionens grundlagsenlighet *innan* den gavs till riksdagen.

Propositionen utgående från centrala styrdokument

Enligt **Finlands grundlag** är Finlands nationalspråk finska och svenska. *De språkliga rättigheterna och möjligheten att tillgodose dem samt rätten för varje individ att lära sig* landets båda nationalspråk är garanterade i grundlagen.

I **lagen om grundläggande utbildning** är det andra inhemska språket ett för alla elever *gemensamt ämne*. I lagen om grundläggande utbildning finns en bas för att tillgodose de kunskaper i båda nationalspråken som grundlagen förutsätter.

Studierna i det andra inhemska språket inom den grundläggande utbildningen är en *del av ett helhetssystem* för att garantera att grundlagsrättigheterna förverkligas. Denna helhet innebär att alla avlägger studier i det andra inhemska språket även på andra och tredje stadiet. Den proposition som nu föreligger rubbar denna helhet som bygger upp kunskaperna i landets två nationalspråk.

Folktinget anser att staten bör värna om och stärka våra två nationalspråk, svenska och finska, inte försvaga dem genom att gå in för försök som gäller det andra inhemska språket i den grundläggande utbildningen. Dessutom är försöket inte jämlikt eftersom det i praktiken gäller enbart elever i den finska skolan.

Utgångspunkten för **Nationalspråksstrategin** är dels individens grundläggande språkliga rättigheter, dels den nytta och fördel som individen och samhället har av tvåspråkigheten. Enligt Nationalspråksstrategin är det viktigt att *utbildningen i Finland skapar en grund för gedigna språkkunskaper, att Finland som ett tvåspråkigt land bär sitt ansvar för att båda språken förblir livskraftiga och används* i vårt land också i framtiden. På så sätt hålls dörren för så många alternativ som möjligt öppen för var och en.

Den proposition som nu föreligger står i strid med nationalspråksstrategin som säger att språk inte bör ställas *mot* varandra. Målet med nationalspråksstrategin är att skapa ett samhälle som inte fråntar någon rätten och möjligheten att lära sig landets båda nationalspråk och därmed gör det möjligt för alla att fullvärdigt bekanta sig med såväl den finskspråkiga som den svenskspråkiga kulturen." (Nationalspråksstrategin 2012, s. 35).

Eftersom Finland har två nationalspråk anser Folktinget det naturligt att grundläggande kunskaper i båda inhemska språken fortsättningsvis ingår i grundskolans läroplan. Den obligatoriska undervisningen i svenska och finska bör kvarstå.

Individens grundläggande språkliga rättigheter

Den viktigaste förutsättningen för att de finsk- och svenskspråkigas bildningsmässiga och samhälleliga behov ska tillgodoses på det sätt som avses i grundlagen, är att det *finns språkkunniga personer som upprätthåller strukturer och service på svenska och finska.* Statsrådet har i sin berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen upprepade gånger (2006, 2009 och 2013) konstaterat att *alla* finländares grundläggande språkliga rättigheter inte uppfylls.

De finskspråkiga kan i regel lita på att deras språkliga rättigheter förverkligas och att de kan uttrycka sig på sitt eget språk. De *svenskspråkiga kan* däremot *inte lita på att deras språkliga rättigheter förverkligas och de har heller inte lika ofta möjlighet att använda sitt eget språk hos myndigheter* (Nationalspråksstrategin 2012, s. 17).

Riksdagens grundlagsutskott har i sina betänkanden gällande statsrådets språkberättelse lyft fram vikten av språkkunskaper: utskottet anser det fortsatt viktigt att undersöka om *undervisningen i nationalspråken är tillräcklig* med tanke på de språkliga rättigheterna (GrUB 6/2006 rd). Språkberättelsen visar att det behövs långsiktiga insatser för att myndigheterna i verkligheten ska klara av att erbjuda tjänster också på svenska. (GrUB 1/2010 rd). I sitt utlåtande om statsrådets språkberättelse 2013 sägs: ”Utskottet vill på nytt påminna om behovet att med *långsiktiga insatser* säkerställa att myndigheterna i fortsättningen kan erbjuda bättre service på svenska. Undervisning i svenska behövs”.

Nationalspråksutredningen från 2011 betonar att *kunskaper i båda språken hör till den allmänbildning som bildningsväsendet bör sörja för gällande båda språkgrupperna*. Undervisning i svenska och finska som det andra inhemska språket kan således inte enbart motiveras med att man förutsätter en viss kunskap av en tjänsteman.

I regeringens proposition, samhälleliga konsekvenser, betonas mycket riktigt att valfriheten medför risker för *sociala samt könsmässiga och regionala snedvridningar*. Dessa farhågor lyfte Folktinget också upp i sitt utlåtande till Undervisnings- och kulturministeriet. Folktinget hänvisade bl.a. till Åsa Palviainens rapport Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser om potentiella konsekvenser av att göra svenskan frivillig i finska skolor.

Palviainen varnar för stor risk för *”social snedvridning”* med avseende på vem som kan svenska. Hon säger att ”det finns en risk eller möjlighet att det främst skulle vara välutbildade unga, företrädesvis flickor, som skulle ha kunskaper i svenska medan individer med enbart grundskoleutbildning eller med yrkesutbildning skulle ha valt bort svenska helt.”

Den här uppfattningen, som också förts fram av andra forskare, stöder inte den text som ingår i propositionen och som hävdar att ”de elever som studerar *valfri* svenska är sannolikt mer inriktade på gymnasiestudier och högskolestudier än på yrkesinriktade studier.”

Det är viktigt att garantera en *regional jämlikhet*, att ge alla elever samma möjligheter att studera svenska. Den regionala rörligheten i Finland är stor, speciellt bland unga. Faktum är att flyttningsrörelsen går mot södra Finland och huvudstadsregionen, där kunskaper i svenska behövs och värderas i arbetslivet. De kommuner som visat intresse för och drivit på språkförsöket utgår från tanken att de unga även som vuxna kommer att stanna kvar i den kommun där de gått i skola. Det blir med andra ord svårare för dessa unga att söka sig till ett arbetsliv inom stat och kommun, eller jobba någon annanstans i Finland. Språkförsöket försätter dessa unga i en ojämlik ställning.

Då de elever som deltar i försöket inte ens får elementära kunskaper i det andra inhemska språket under sin skoltid t o m andra stadiet, kommer försöket med stor sannolikhet att ytterligare bidra till att *vidga klyftan mellan de två språkgrupperna* i samhället, i stället för att språkgrupperna tillsammans i grundlagens och

nationalspråksstrategins anda skulle slå vakt om den gemensamma historien och Finlands tvåspråkiga kulturella identitet.

I lagberedningen konstateras, precis som Folktinget tidigare påpekat, att propositionen har konsekvenser för de elever som deltar i försöket. De elever som deltar i försöket inom den grundläggande utbildningen blir enligt förslaget *utan möjlighet att lära sig svenska/finska* på andra stadiet eftersom de på begäran ska befrias från kravet att det andra inhemska språket ska ingå i den lärokurs som avses i gymnasielagen eller i en yrkesinriktad grundexamen som avses i lagen om grundläggande yrkesutbildning.

De elever som valt att inte studera det andra inhemska språket försätts i en sämre position när det gäller framtida yrkesval och arbetsliv, dels med tanke på språkkraven för statliga och kommunala tjänster, dels med tanke på nordiskt samarbete och möjlighet att arbeta i ett annat nordiskt land.

I propositionen § 9 sägs att Undervisnings- och kulturministeriet *kan* bevilja understöd för att trygga möjligheterna för personer som deltagit i försöket att studera det andra inhemska språket när de avlägger högskolestudier. Folktinget framhåller att formuleringen är otydlig och föreslår att ordet kan ändras till bör: ”tilläggsresurser bör anslås för att trygga möjligheterna för personer som deltagit i försöket att studera det andra inhemska språket när de avlägger högskolestudier”.

Folktinget gläder sig över att det i propositionen ingår en skrivelse om att en skola som deltar i eventuellt försök ska ge elev som inte deltar i försöket möjlighet till studier i det andra inhemska språket i sin egen skola.

Lagförslaget sätter ett *stort ansvar både på utbildningsanordnare och vårdnadshavare* som å elevens vägnar ska fatta beslut om elevs deltagande i försöket. Utbildningsanordnaren ska säkerställa att eleven och dennes vårdnadshavare är medvetna om kraven på språkkunskaper i gällande lagstiftning, t.ex. betydelsen av att kunna bägge inhemska språken med tanke på vidare studier och utnämningar till tjänster. Vem kan med säkerhet säga vilka språkfärdigheter barnet kommer att behöva i framtiden?

Folktinget anser att Utbildningsstyrelsen, innan ett eventuellt försök kan komma i fråga, bör ge närmare anvisningar om hur man säkerställer att eleverna och deras vårdnadshavare har den kunskap och information om eventuella följder som valet får som de behöver innan de fattar beslut i frågan.

Språkförsöket ur ett åländskt perspektiv

Enligt självstyrelselagen är Åland enspråkigt svenskt och ämbetsspråket i stads-, landskaps- och kommunalförvaltningen är svenska. Den finska staten bör kunna kommunicera, både i tal och i skrift, med Åland. Myndighetstexter finns idag inte översatta till svenska och om översättningar finns är de undermåliga. Vid möten med statliga myndigheter är man tvungen att använda tolk eftersom ansvariga tjänstemän

inom förvaltningsapparaten saknar kunskaper i det andra inhemska språket, svenskan.

Finland som är ett tvåspråkigt land har ansvar för att sköta det självstyrda Åland på svenska. Ålands sak är hela Finlands sak.

Folktinget anser att tillräckligt många bör ha kunskaper i svenska så att de som arbetar hos olika myndigheter kan betjäna alla sina kunder även på svenska.

Språkförsöket ur ett nordiskt perspektiv

I det nordiska samarbetet, som förverkligas på många nivåer, fungerar språket som en förenande faktor. I de nordiska länderna fungerar det svenska språket som en plattform för samförstånd och för en gemensam värdegrund. Den gemensamma kulturella och språkliga bakgrunden skapar en starkare känsla av samhörighet och förtroende och främjar på så sätt samarbetsmöjligheterna. I det alltmer integrerade ekonomiska samarbetet mellan Finland och de övriga nordiska länderna är det redan i dag svårt att rekrytera svenskkunniga arbetstagare. Bristande kunskaper i svenska kan leda till missförstånd, isolering och uteblivna arbetstillfällen.

Eftersom nyttan av kunskaper i svenska i dag är större än någonsin, och en klar fördel på individnivå vid rekrytering till olika arbetsplatser, är det av största vikt att statsmakten bevarar det nuvarande systemet för språkinlärning, och samtidigt klart signalerar till dem som börjar skolan om nyttan av kunskaper i svenska. Finland hör till Norden, och det svenska språket är en viktig sammanhållande faktor.

Folktinget betonar att kunskaper i svenska öppnar dörrar till Norden och ger klara fördelar (historiska, kulturella och ekonomiska) i kontakten med de övriga nordiska länderna.

Språkförsöket ur ett internationellt perspektiv

Helsingin Sanomat lyfter i sin ledare ”Millä kielellä voi tulla Suomeen?” den 23 maj 2017 upp språkfrågan. Enligt ledaren har det visat sig vara svårt att locka internationella företag med verksamhet i Norden att etablera sig i Finland, Helsingfors. Fenomenet syns inte enbart inom företagsvärlden, samma tendens finns också inom det vetenskapliga området och forskarsamfundet.

I en växande internationell konkurrens är det viktigt att kunna flera, inte färre språk. Folktinget framhåller att lösningen på att bredda språkkunskaperna bland ungdomarna inte är att färre elever läser svenska/finska, utan att språkundervisningen utvecklas.

Folktinget anser över lag att finländska elever borde läsa flera språk och att studierna borde inledas i ett tidigare skede, eftersom forskning visar att barn lär sig språk snabbare ju tidigare språkinlärningen påbörjas.

Svenskan är inte ett minoritetsspråk på nationell nivå, utan det ena av Finlands två likvärdiga nationalspråk. Förutom Finland finns det i Europa flera länder med två eller flera nationalspråk, eller officiella språk som de i vissa fall kallas: Belgien, Luxemburg, Irland och Schweiz. I alla dessa länder har man obligatoriska studier i det andra officiella språket för alla elever på det nationella planet. I Belgien, som har tre officiella språk, lär man sig ett av de andra två nationella språken från första klassen i skolan. Också på Irland, där de personer som talar iriska dagligen är knappt 70 000, lär sig alla iriska från första klass. I Schweiz är ett av de övriga tre nationalspråken obligatoriskt och i Luxemburg läser alla skolelever samtliga tre officiella språk: luxemburgiska, tyska och franska.

Folktinget framhåller att språkstudierna i Finland är i linje med de krav som ställs i andra länder med motsvarande språksituation.

Övriga kommentarer till lagförslaget

Valfriheten som infördes i och med studentexamensreformen 2004 innebar att provet i det andra inhemska språket inte längre är obligatoriskt. När det andra inhemska språket blev frivilligt i studentexamen år 2004, resulterade detta naturligt nog i att färre elever valde att skriva svenska. *Frivilligheten i studentexamen har varken lett till bättre språkkunskaper eller ökade studier i andra språk*, vilket i tiden var ett starkt argument då man förespråkade frivillighet för det andra inhemska språket.

Frivilligheten är ingen garant för bättre språkkunskaper utan har i stället orsakat svårigheter att klara av studierna i svenska inom tredje stadiets utbildning och därmed också kravet på språkkunskaper för tjänstemän. Detta leder i sin tur till att det inte finns tillräckligt med språkkunniga personer för att upprätthålla den service och de strukturer som de grundlagsbaserade samhälleliga och bildningsmässiga behoven förutsätter.

Folktinget framhåller att erfarenhet och statistik visar att valfrihet inte har gynnat språkinlärningen i Finland. Folktinget poängterar att lösningen på bristande kunskaper i svenska inte är att färre elever läser svenska, utan att språkundervisningen stärks och utvecklas.

Undervisningsminister Grahn-Laasonen tillsatte i mars 2017 en *arbetsgrupp* som har i uppgift att dryfta hur man kunde *förnya språkutbildningen, bredda språkutbudet och kartlägga vilka språkfärdigheter och – resurser vårt land behöver* i framtiden.

Folktinget anser att det skulle vara mera logiskt att synkronisera lagförslaget med arbetet i arbetsgruppen innan det drivs vidare istället för att peta i en liten bit i taget.

Försöket blir dessutom kostsamt för kommunerna, eftersom även de kommuner som deltar i försöket är ålagda att anordna undervisning i det andra inhemska språket redan då en elev önskar det.

FOLKTINGET
SVENSKA FINLANDS FOLKTING

De kommuner som deltar i försöket blir tvungna att upprätthålla parallella utbildningssystem. Studierna måste byggas upp med utgångspunkt i att en del elever redan studerar det andra inhemska språket och ska få fortsätta med de studierna, även i gymnasiet, samtidigt som studierna för de elever som går med i försöket ska få en annan studiegång, även på andra stadiet.

Det ter sig uppenbart att lagförslaget varken är genomtänkt eller vetenskapligt förankrat, vilket tydligt framkom från svaren i remissrundan. Syftet verkar snarare vara att riksdagens kläm skall drivas igenom till vilket pris som helst. Fokus ligger på att slopa den obligatoriska svenskundervisningen i finska skolor, vilket är obegripligt då vår utmaning snarare handlar om hur vi kunde få en större språkbredd och ett större språkutbud. Istället för att bredda språkutbudet verkar föreliggande lagförslag i motsatt riktning.

Enligt lagförslaget skall försöket utvärderas, men specificerade, vetenskapliga och hållbara utvärderingskriterier saknas fortfarande. Däremot välkomnar Folktinget skrivningen om att är utvärderingen av försöket skall göras av en utomstående, objektiv instans, som också Folktinget påpekade i tidigare utlåtande.

Helsingfors, den 9 oktober 2017

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Thomas Blomqvist
ordförande

Markus Österlund
folktingssekreterare

Camilla Grundström
biträdande folktingssekreterare